

Publisert i *Babylon* 6, 1 (2008)

Mattias Gardell

BIN LADEN I VÅRE HJERTER. GLOBALISERINGEN OG FREMVEKSTEN AV POLITISK ISLAM. Spartacus, 2007.

ANMELDT AV Thomas Hegghammer

Hvorfor er Osama Bin Laden så populær i Den muslimske verden? Med dette spørsmålet som utgangspunkt begir den svenske professoren i religionshistorie Mattias Gardell seg ut på et ambisiøst prosjekt: en overordnet analyse av islamismens fremvekst fra 1800-tallet fram til idag. Resultatet er vellykket: *Bin Laden i våre hjerter* er en velinformert, forfriskende og upretensiøs bok som sannsynligvis utgjør det beste oversiktsverket om politisk islam tilgjengelig på norsk.

Bin Laden i våre hjerter er bygget opp kronologisk med syv kapitler som veksler mellom analyse av enkeltideologer (som Sayid Qutb og Abul Ala Mawdudi), sentrale geografiske arenaer for islamismens utvikling (Egypt og Saudi Arabia) og viktige makroprosesser (kolonialisme, globalisering og krigen mot terror). Gardells analyse bygger på to sentrale ideer. Den første er at islamisme ikke er én ideologi med et essensielt innhold, men et samlebegrep for en rekke ulike "motstandsideologier" med det til felles at de er artikulert i en islamsk referanseramme. En finner således islamister i ulike avskygninger, fra progressive til reaksjonære, og fra demokrater til revolusjonære. Gardell legger stor vekt på å avmystifisere islamismen, blant annet gjennom utstrakt bruk av pedagogiske lignelser hentet fra det skandinaviske politiske landskapet. Han identifiserer "sosialdemokratisk islamisme", "islamdemokratiske aktører", "sentrumislam" såvel som "leninistisk avantgardisme." Disse effektfulle og berettigede sammenlikningene utgjør en av bokens fremste kvaliteter. Gardells evne og vilje til å se politikken under det religiøse språket utgjør et friskt pust i en litteratur preget av en forkjærlighet for det spesifikt islamske. Den samme evnen muliggjør skarpe observasjoner av de mange nasjonalistiske trekkene ved al-Qaidas panislamisme og det symbiotiske forholdet mellom islamofobi og panislamisme.

Den andre sentrale ideen er at islamismens fremvekst henger nøye sammen med globaliseringen og dens ulike faser fra 1800-tallet og fram til i dag. Gardell viser hvordan kolonisering, dekolonisering, økonomisk liberalisering og amerikanisering etter tur har bidratt til å gi islamismen næring og form. Islamismen, hevder Gardell, kan sees som en del av en verdensomspennende bølge av nasjonalistisk mobilisering som går hånd i hånd med globaliseringen. Denne delen av Gardells analyse er imidlertid langt mindre overbevisende. Hovedproblemet er at forfatteren implisitt opererer med to ulike definisjoner av globalisering, en generell og en politisk. Tidvis henviser globalisering til fremveksten av et verdenssamfunn i siste halvdel av andre årtusen, og tidvis henviser det til de siste tiårenes markedsliberalisering og amerikansk verdensherredømme. Begge definisjonene er imidlertid problematiske. Førstnevnte er så generell at den mister forklaringskraft, mens sistnevnte leder til en forenklet analyse som legger for stor vekt på økonomiske faktorer og amerikansk utenrikspolitikk. En mer detaljert og beskrivende tilnærming til globaliseringsbegrepet ville fått frem betydningen av teknologiutviklingen for sosiale bevegelsers mobiliseringsevne og for små aktørers militære slagkraft. Det ville også tydeliggjort betydningen av kommunikasjonsrevolusjonen og veksten i antall borgerkriger på 1980- og 1990-tallet for fremveksten av panislamismen. Man kan også spørre om ikke Gardells første poeng, nemlig

at islamismen er mangfoldig, i større grad burde informert hans årsaksanalyse. Kanskje ligger det forskjellige drivkrefter bak de ulike islamismene?

Spenningen mellom den analytiske og politiske forståelsen av globalisering gjør også boken noe ujevn; første halvdel er nøktern og distansert, mens andre halvdel har sterke politiske overtoner. Gardells antiamerikanisme grenser mot det konspiratoriske; I tillegg til å videreføre myten om at Afghanaraberne ble støttet av CIA, antyder han at Saudiarabias adopsjon av en panislamisk diskurs på 1960-tallet var en amerikansk idé, og at den radikale Egyptiske ideologen Omar Abd al-Rahman fikk visum til USA i 1990 pga samarbeid med sikkerhetstjenestene. Andre svakheter ved boken kan Gardell ikke klandres for. Mye har skjedd på internett siden originalversjonen ble skrevet i 2004, og den britiske journalisten Jason Burkes dekonstruksjon av al-Qaida ble langt på vei tilbakevist av nedgraderte dokumenter offentliggjort i 2006. Boken har også frustrerende mange trykkfeil som sannsynligvis skyldes slurv fra Spartakus forlag.

Slike detaljer må imidlertid vike for det faktum at *Bin Laden i våre hjerter* er et velskrevet og etterlengtet oversiktsverk om islamisme basert på dyp områdekunnskap og inngående kjennskap til primærkilder. Selv om boken er skrevet for et skandinavisk publikum, kan den sammenliknes med Gilles Kepels *Jihad: The Trail of Political Islam*. Gardells bok er noe kortere, mindre akademisk og politisk et stykke til venstre for Kepels, men likevel obligatorisk lesning for alle med interesse for politisk islam.